

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ

İKİNCİ BÖLÜM

LEYLA ALP VE DİĞERLERİ / TÜRKİYE DAVASI

(Başvuru no. 29675/02)

KARAR

STRAZBURG

10 Aralık 2013

İşbu karar nihaidir. Bazı şekli değişikliklere tabi tutulabilir

Leyla Alp ve diğerleri / Türkiye davasında,

Başkan,

Guido Raimondi,

Yargıçlar,

Işıl Karakaş,

Peer Lorenzen,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Helen Keller,

ve *Bölüm Yazı işleri Müdürü* Stanley Naismith'in katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (İkinci Bölüm), 19 Kasım 2013 tarihinde gerçekleştirdiği müzakereler neticesinde, yukarıda belirtilen tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

USUL

1. Türkiye Cumhuriyeti aleyhine açılan (no. 29675/02) davanın temelinde, isimleri ekte yer alan yirmi Türk vatandaşının ("başvuranlar") 18 Haziran 2002 tarihinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ("Sözleşme") 34. maddesi uyarınca yapmış oldukları başvuru bulunmaktadır.

2. Başvuran Berna Ünsal, mirasçı bırakmaksızın 18 Haziran 2005 tarihinde hayatını kaybetmiştir. Berna'nın anne ve babası, Tefik Fikret Saygılı ve Necla Saygılı, 29 Temmuz 2005 tarihli yazıyla, mirasçı sıfatıyla Mahkeme önündeki yargılamayı sürdürmek istediklerini bildirmişlerdir. Hâlihazırda söz konusu sıfatın başvuranın anne ve babasına verilmesinin gerekmesine rağmen, uygulamaya ilişkin nedenlerle, mevcut kararda Berna Ünsal "başvuran" olarak anılmaya devam edecektir (*Dalban / Romanya* [BD], no. 28114/95, AIHM 1999-VI).

3. Başvuranlar, İzmir’de görevli Avukat İ. G. Kireçkaya tarafından temsil edilmişlerdir. Türk Hükümeti ise (“Hükümet”), kendi görevlisi tarafından temsil edilmiştir.

4. Başvuru, 20 Kasım 2008 tarihinde Hükümete tebliğ edilmiştir. Sözleşme’nin 29. maddesinin 1. fıkrası gereğince, Daire’nin, davanın kabul edilebilirliği ve esası konusunda aynı anda karar vermesi kararlaştırılmıştır.

OLAYLAR

I. DAVANIN KOŞULLARI

5. Başvuranların doğum tarihleri ekteki listede yer almaktadır.

A. “Hayata dönüş” olarak isimlendirilen operasyon

6. Ekim 2000 tarihinde çok sayıda tutuklu, esasen tutuklular için daha küçük yaşama birimlerinin oluşturulmasına yönelik “F tipi” Cezaevi projesini protesto etmek amacıyla açlık grevi ve “ölüm orucu” başlatmışlardır. 2000 yılının Aralık ayı boyunca arabuluculardan oluşan bir ekip, açlık grevi yapan tutuklularla görüşmüş ancak bir çözüm bulunamamıştır.

Bu dönemde, başvuranlar Çanakkale Cezaevi’nde tutuklu bulunmaktadırlar.

7. Çanakkale Cumhuriyet Savcısı, 17 Aralık 2000 tarihli yazıyla, valiliğe bazı tutukluların 23 Ekim 2000 tarihinden itibaren “ölüm orucunu” başlattıklarını bildirmiştir. Savcı, bu tutukluların hâlihazırda tıbbi bakımı reddettiklerini ve sağlık durumlarının endişe verici olduğunu belirtmiştir. İçişleri, Adalet ve Sağlık Bakanlıkları arasında imzalanan protokolde; açlık grevcilerinin sağlık durumlarının bozulması halinde, uzman hekimin kararı

üzerine, gerektiği takdirde jandarmanın yardımına başvurularak acil müdahale imkânının öngörüldüğünü saptamıştır.

Savcı, aynı zamanda İçişleri Bakanlığı tarafından 14 Aralık 2000 tarihinde verilen müdahale emri üzerine, Adalet Bakanlığı tarafından belirlenen tarihte açlık grevcilerinin tıbbi bakımlarının sağlanmasına ve isyancıların koğuşlarının kontrol altına alınmasına yönelik bir operasyon yürütölmesi gerektiğini belirtmiştir.

Savcı, son olarak, güce ve ateşli silahlara mutlaka gerekli olduğu takdirde başvurulmasının öngörüldüğünü vurgulamıştır. Çanakkale Jandarma Komutanlığı da Çanakkale Cumhuriyet Savcısının yazısını almıştır.

8. Güvenlik güçleri, 19 Aralık 2000 tarihinde, Çanakkale Cezaevi dâhil olmak üzere yirmiye yakın ceza infaz kurumuna eş zamanlı müdahale gerçekleştirmişlerdir.

“Hayata dönüş” olarak adlandırılan bu operasyon sırasında güvenlik güçleri ile tutuklular arasında şiddetli çatışmalar yaşanmıştır.

Çanakkale Cezaevi’nde, bir jandarma görevlisi ve dört tutuklu hayatını kaybetmiş ve yirmiye yakın tutuklu ise yaralanmıştır.

9. Operasyonun seyrine ilişkin olarak 21 Aralık 2000 tarihinde saat 14.00’te yazılan tutanağa göre, Çanakkale, Balıkesir ve İstanbul Jandarma birliklerine ait askerlerden oluşan müdahale grupları, düzenlenen müdahale planına uygun olarak, 18 Aralık 2000 tarihinden itibaren harekete geçmişlerdir. Operasyon, “ölüm orucunu” sürdüren tutukluların yasadışı örgütlerin etkisi altından çıkarılmasını ve bu tutuklulara tıbbi bakımların sağlanmasını hedeflemektedir.

10. Güvenlik güçleri, 19 Aralık 2000 tarihinde sabah saat 5.00 sularında operasyonu başlatmışlardır; ilk aşamada, güvenlik güçleri tutukluları bazı koğuşlardan güvenli yerlere doğru çıkarmışlar ve aynı zamanda üst kattaki ana koridoru kontrol altına alarak, Z-3 ve S-7 noktalarında bulunan aşağıdaki ana koridora geçişleri engellemişlerdir. Güvenlik güçleri ve

Cumhuriyet savcısı tarafından birçok kez teslim olma çağrısı yapılmış ancak bir netice alınamamıştır. Tutuklular, S-1 ve S-6 kapılarında barikatlar kurarak sloganlar atmışlardır. Güvenlik güçleri D-5 ve D-6 koğuşlarını kontrol altına almak için müdahalelere başlamışlardır. Operasyon devam ederken, tutuklular S-6 kapısında kurulan barikatın arkasında halka oluşturacak şekilde toplanmış ve ilerleyen bir tutuklu kendini ateşe vermiştir. Bir diğer tutuklu, güvenlik güçlerine şunu söylemiştir: “Yaklaşmayın, yoksa bir bir kendimizi feda edeceğiz ve önünüze atlayacağız; bizi sadece bu şekilde durdurabilirsiniz”. Güvenlik güçlerinin yanmakta olan tutukluya yardım elini uzatmak amacıyla ilerlemeye çalıştığı sırada barikattan üç el ateş edilmiş ve üzerlerine iki adet boru tipi bomba atılmıştır. Aynı anda, Z-3 noktasında görevlendirilen jandarma görevlilerine doğru S-1 kapısından üç veya dört el ateş edilmiştir. Müdahale devam etmiş ve tutuklular D bloğundan çıkarılmışlardır. Güvenlik güçleri tutukluları C-1 ile C-4 koğuşlarında ve B Blok kadın koğuşlarında ayrı tutmayı başarmışlardır.

11. Operasyon komutanının emri üzerine, bir birlik, B bloğun dış duvarlarında delik açması gereken makine operatörünün güvenliğini ve tutukluların bu delikten çıkarılmasını sağlamak amacıyla cezaevinin dışına B bloğa yerleştirilmiştir. Saat 13.50 civarında, bu birliğin konuşlandığı sırada asker M.M., B blok kadın koğuşlarının pencerelerinden açılan ateş sonucu ölüme neden olacak şekilde yaralanmıştır.

12. 19 Aralık 2000 tarihli gün boyunca güvenlik güçleri teslim olma çağrılarını yinelemişlerdir. Saat 17.00’de akşam olduğunda, operasyona ara verilmiş ve teslim olma çağrılarına gece boyunca devam edilmiştir.

13. Ertesi gün saat 6.30 sularında, operasyon yeniden başlamıştır. Güvenlik güçleri C-1 ile C-4 koğuşlarını kontrol altına almışlardır. Tutuklular, geri çekilirken, güvenlik güçlerinin üzerine birçok defa ateş etmişler, boru tipi bombalar atmışlar, alev makineleri kullanmışlar ve boşalttıkları yerleri ateşe vermişlerdir. C bloğun kontrol altına alınmasının

ardından, S-7 noktasında bulunan güvenlik güçleri S-6 kapısını kontrol altına alarak S-5 kapısına doğru ilerlemişler ve bazı birlikler de B bloğun spor salonunu ve B-2 koğuşunu kontrol altına almışlardır. B-2 koğuşunun alt katına ulaşan güvenlik güçleri, dört adet gaz ocağı ve bir şişe oksijenden hareketle üretilen el yapımı bir bomba bulmuşlardır. Bombayı aktif hale getiremeden acilen bu kattan ayrılan tutuklular, patlamayı gerçekleştirmek için gaz ocakları ve şişenin üzerine ateş etmeyi sürdürmüşlerdir. Güvenlik güçleri B-2 koğuşunun üst katından geri çekilmişler ve saat 17.30 sularında operasyona ara vermişlerdir. Bu operasyonun ikinci gününün sonunda, güvenlik güçleri tutukluları B bloğun alt katında ayrı tutmayı başarmışlardır. Bütün gün boyunca güvenlik güçleri teslim olma çağrılarını yinelemişler ve tutukluların direnişini kırmak amacıyla göz yaşartıcı el bombaları atmışlardır.

14. 21 Aralık 2000 tarihinde saat 7.00'de operasyon yeniden başlamıştır. Teslim olma çağrılarını tekrar eden yetkililer, tutuklulara teslim olmaları için otuz dakika süre vermiştir. Tutukluların boyun eğmemesi karşısında, güvenlik güçleri, B bloğun iki katı arasında bulunan zemindeki boşluklara/deliklere ilerlemişler ve kantine, koğuşa ve ana koridora göz yaşartıcı el bombaları atmışlardır. Aynı zamanda tutukluların zehirlenmelerini önlemek ve tahliyelerine imkan vermek amacıyla B bloğun dış duvarlarında şantiye aletleriyle çok sayıda delik açılmıştır. Ateşli silah kullanmaksızın tutukluları yakalamak ve teslim olmaya zorlamak için itfaiyeciler tutukluları hortumlarla ıslatmışlardır. Diğer yandan, operasyon müdür yardımcısı, bütün birliklere radyo anonsu yapmıştır: birliklerin teslim olan tutuklulara karşı ateşli silah kullanmamalarını ve ihtiyatlı hareket etmelerini emretmiştir.

15. Bir grup tutuklu saat 10.30 sularında dışarı çıkmaya çalıştığı sırada, diğer tutuklularca engellenmişler ve bu nedenle aralarında tartışma yaşanmıştır. Bu sırada ateş sesleri duyulmuştur. Ardından saat 11.30 civarında iki tutuklu cezaevinden çıkmış; ancak bu tutukluların bomba

taşıyıcısı olmalarından endişe eden güvenlik güçleri, ilgilileri uzakta tutmuş ve soyunmalarını istemiştir. Ardından on sekiz tutuklu aynı zamanda dışarı çıkmış ve saat 12.15 sularında tutukluların geri kalanı teslim olmuştur.

16. Yirmi altı tutuklu hastaneye götürülmüştür: dokuzu tıbbi bakımın sağlanmasının ardından diğer cezaevlerine sevk edilmiş ve on yedisi de hastaneye kaldırılmıştır. Tutuklu F.S., hastanedeki müdahale sırasında hayatını kaybetmiştir. Ayrıca, tutukluların boşaltılmasının ardından güvenlik güçleri cezaevinin içinde üç tutuklunun cesedini (tutuklular, I.B., S.S. ve F.K.) bulmuşlardır. Diğer taraftan, jandarma görevlisi ateş edilmesi sonucu alınından ve yanağından yaralanmış ve diğer beş jandarma görevlisi de göz yaşartıcı gaz nedeniyle hafif şekilde zehirlenmiştir.

17. Cezaevinin boşaltılması sırasında, güvenlik güçleri atış kalıntılarının bulunup bulunmadığını incelemek amacıyla tutukluların ellerinden parmak izleri almışlardır. Analizler, aralarında başvuran Hülya Aydoğan'ın da bulunduğu on sekiz tutuklunun ellerinde atış kalıntılarının bulunduğunu ortaya koymuştur.

B. Sağlık raporları ve otopsi

18. 21 Aralık 2000 tarihinde saat 13.40 sularında Çanakkale Hastanesi tarafından düzenlenen sağlık raporunda, başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut ve Elif Yaş'ın muayeneleri sırasında vücutlarında herhangi bir darp ya da yara izine rastlanmadığı ve aynı zamanda üç kadının tedavi görmeyi reddettiği belirtilmiştir. Hekim, her biri için iki gün iş göremezlik raporu düzenlemiştir.

19. Raporda, başvuran Meral Kıdır'ın hayati tehlike oluşturmayacak şekilde ateşli silahla belinden yaralandığı belirtilmiştir. İzmir Adli Tıp Kurumu tarafından 28 Şubat 2001 tarihinde düzenlenen ikinci raporda, bu yaralanmanın ilgili için hayati tehlike oluşturmadığı doğrulanmış, ancak on beş gün iş göremezlik raporu verilmesini gerektirdiği belirtilmiştir.

20. Operasyon sırasında hayatını kaybeden tutukluların cesedi üzerinde otopsi uygulanmıştır. Otopsi raporları; ölümlerden birinin yanma sonucu, ikincisinin ateşli silahla yaralanma (tespit edilen iki etkisi ile birlikte) sonucu, üçüncüsünün göz yaşartıcı gaz bombasının kafatasına çarpması ve son olarak diğerinin ise bilinmeyen bir nesnenin göğsüne çarpması sonucunda meydana geldiğini ortaya koymuştur.

C. Soruşturmalar ve ceza davaları

1. “Hayata dönüş” operasyonunun ardından savcılık tarafından yürütülen soruşturma

21. İki Cumhuriyet savcısı, 22 Aralık 2000 tarihinde kameraman, fotoğrafçı ve gardiyanlar eşliğinde Çanakkale Cezaevi’nde keşif yapmışlardır.

22. 23 Aralık 2000 tarihinde cezaevinde arama yapmak ve eşyaları çıkarmak amacıyla savcılar, cezaevi müdür yardımcıları, üç askeri bilirkişi, arama yapmakla görevlendirilen gardiyanlar, taşınabilir eşyaları çıkarmakla görevli askerler ve bizzat kendilerinden oluşan bir ekip oluşturmuşlardır. Bu ekip cezaevinde 23 - 26 Aralık 2000 tarihleri arasında arama yapmışlardır. Bu incelemeler; diğerlerinin yanı sıra, yedi adet ateşli silah, çok sayıda mermi, çekirdek ve kovan, tek mermiyle ateş etmeye imkan veren düzenekler, boru tipi bombalar, patlayıcı maddeler, tüfekler, yaylar, alev makineleri, el yapımı gaz maskeleri, yanıcı ürünler ve patlayıcı maddeler, molotof kokteylleri, yüze yakın kesici ve bereleyici alet, cep telefonları, bilgisayarlar, belgeler ve yasadışı örgütlere ilişkin eşyalar ve tıbbi gereçlerin bulunmasına imkan vermiştir.

23. İzmir Savcılığı, 1 Mart 2001 tarihinde, Çanakkale Savcılığından, göz yaşartıcı gaz nedeniyle vücudunun farklı yerlerinde oluşan yanıklardan muzdarip olduğunu ifade eden başvuran Filiz Uyan’a ilişkin sağlık

raporlarının gönderilmesini talep etmiştir. Bu talebe cevap olarak, Çanakkale Savcılığı, 2 Mart 2001 tarihinde, ilgilinin “hayata dönüş” operasyonunun ardından hastaneye sevk edilen tutuklular arasında yer almadığını ve dosyada ilgilinin tıbbi bakımına ilişkin herhangi bir belge bulunmadığını belirtmiştir.

2. Tutuklular aleyhine açılan ceza davası (2001/158 nolu dava)

24. Çanakkale Cumhuriyet Savcısı, 20 Nisan 2001 tarihinde, adam öldürme, silahlı ayaklanma, intihara teşvik, patlayıcı madde ve ateşli silah yapma, bulundurma ve kullanma nedeniyle aralarında başvuranların da bulunduğu 154 tutuklu aleyhine ceza davası açmıştır.

25. 16 Mayıs 2001 ve 26 Mayıs 2004 tarihleri arasında, Çanakkale Ağır Ceza Mahkemesi (“Ağır Ceza Mahkemesi”) kırk duruşma gerçekleştirmiş ve bu duruşmalar sırasında müdürler, gardiyanlar, polis bilirkişileri ile “hayata dönüş” operasyonuna katılan birçok askerin ifadesi dinlenmiştir. Operasyona katılan askerlerin beyanlarına göre, cezaevinin içerisine müdahale eden güvenlik güçleri silahlı değildirler.

26. Bu yargılama süresince, başvuranlar operasyonun seyrine ilişkin açıklamalarını ve şikâyetlerini içeren dilekçelerini Ağır Ceza Mahkemesi’ne göndermişlerdir. İlgililer, silahlı ayaklanmaya itiraz ederek operasyonun yürütüldüğü koşulları, özellikle ateşli silahların ve göz yaşartıcı gazın orantısız şekilde kullanıldığını dile getirmişlerdir.

27. Cumhuriyet savcısı, 10 Ocak 2002 tarihinde ek iddianame düzenleyerek, ellerinde atış kalıntılarının bulunduğu tespit edilen on sekiz tutukluyu, tutuklu F.S.’nin ölümü nedeniyle suçlamıştır.

28. Ağır Ceza Mahkemesi, 26 Mayıs 2004 tarihinde yapılan 42. duruşma sonunda, davayı güvenlik güçleri aleyhine açılan davayla birleştirmeye karar vermiştir (aşağıda geçen 34. paragraf).

3. Jandarma görevlileri aleyhine yürütülen soruşturma ve ceza davası

29. Buca Cezaevi'ne sevk edilen başvuranlar, 26 Aralık 2000 tarihinde İzmir Savcılığına bir dilekçe göndererek, “hayata dönüş” operasyonunu ve tahliyeleri ile sevk edilmeleri sırasında maruz kaldıkları muameleleri genel biçimde anlatmışlardır.

İzmir Savcılığı, dosyayı şikâyeti inceleme konusunda yer yönünden yetkili olan Çanakkale Savcılığına göndermiştir.

a) “Hayata dönüş” operasyonundan daha sonra meydana gelen kötü muamele iddialarına ilişkin soruşturma

30. Çanakkale Cumhuriyet Savcısı, 25 Aralık 2003 tarihinde kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Savcı, başvuranların tahliyeleri ve sevk edilmeleri sırasında maruz kaldıklarını iddia ettikleri kötü muamele iddialarının dayanaktan yoksun olduğu kanısına varmıştır.

Soruşturma dosyasındaki unsurları inceledikten sonra savcı, birçok tutuklunun silahlı direniş sırasında yaralandığını tespit etmiştir. İsyancıların teslim olmasının ardından aramaların ve sevk işlemlerinin, herkesin hatta basının gözü önünde ve bilgisi dâhilinde cezaevinin önündeki avluda gerçekleştirildiğini kaydetmiştir. Savcı, aynı zamanda yaralanan tutukluların hastanelere tahliye edildiklerini ve hekim tarafından ilgililerin sevki için herhangi bir engel bulunmadığının saptanmasının ardından diğer tutukluların başka cezaevlerine nakledildiklerini tespit etmiştir. Diğer yandan tutululara ait olan eşyaların kaybolduğu ve bozulduğu yönündeki iddianın kanıtlanmadığı kanısına varmış ve bu bağlamda ayaklananların isyan sırasında bizzat koğuşlara ve eşyalara yakarak zarar verdiklerini belirtmiştir. Savcı, operasyonun ardından bulunan eşyaların koğuştan dağıtıldığını ve ardından sahiplerine iade edildiğini eklemiştir.

31. Başvuranlar, 8 Ocak 2004 tarihinde bu karara itiraz etmişlerdir. Özellikle uzun süre soğukta beklemekten, ellerine sıkı bir kelepçe takılmasından ve nakil araçlarında yığılma yaşanmasından şikayetçi olmaktadır. Ayrıca başvuranlar sevk edilmeden önce sağlık muayenelerinin usulüne uygun olarak gerçekleştirilmediğini iddia etmişlerdir ve diğer cezaevlerine geldiklerinde kabul edilmeden önce uzun saatler beklemek zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

32. Başvuranların bu karara karşı yaptıkları itiraz 1 Mart 2004 tarihinde reddedilmiştir.

b) “Hayata dönüş” operasyonu sırasında meydana gelen yaralanma ve ölümlere ilişkin yargılama

33. Çanakkale Cumhuriyet Savcısı, söz konusu suçların faillerinin kimliğinin belirlenememesine rağmen, 25 Aralık 2003 tarihinde, 563 güvenlik gücü mensubunu, yetki sınırlarını aşan koşullarda, görevlerini yerine getirdikleri sırada işlenen adam öldürme ve taksirli yaralama suçlarıyla itham etmiştir. Savcı, isyancıların ateş etmelerini önlemek ve teslim olmaları yönünde ikna etmek için güvenlik güçlerinin cezaevinin çatısına doğru ateş açtıklarını tespit etmiş ve askerlere atfedilen ölüm ve yaralamaların bu atışlara bağlı olabileceği kanaatine varmıştır.

34. Dava, Ağır Ceza Mahkemesi önünde başlatılmıştır (2003/378 nolu dava). Mahkeme, 30 Mart 2004 tarihinde ilk duruşmayı gerçekleştirmiş ve bu duruşma sırasında bir müştekinin ifadesi dinlenmiştir.

4. İki davanın birleştirilmesi

35. Ağır Ceza Mahkemesi, 26 Mayıs 2004 tarihinde 2003/378 nolu dava çerçevesinde ikinci bir duruşma yapmıştır. Bu tarihten itibaren tutuklular

aleyhine yürütülen dava, güvenlik güçleri aleyhine yürütülen dava ile birleştirilmiştir.

a. Duruşmalar, tanık ifadeleri ve bilirkişi raporu

36. Devam eden duruşmalar sırasında Ağır Ceza Mahkemesi pek çok yargılama işlemi gerçekleştirmiş ve tutukluların avukatları tarafından dile getirilen soruşturmaya ilişkin ek talepleri kabul etmiştir. Mahkeme, askeri yetkililer tarafından sunulan operasyona ilişkin kayıtları ve ulusal televizyon kanalları tarafından gönderilen görüntüleri dosyaya eklemiştir. Mahkeme, operasyona katılan güvenlik güçlerine ve bu vesileyle kullanılan silahlara ilişkin bilgiler ve yetkililerden radyo ve telefon bağlantılarının/yayınlarının operasyon sırasında kaydedilmediği yönünde bir cevap aldığını bildirmiştir. Mahkeme ayrıca tutukluların avukatlarının operasyona ilişkin tutanağı imzalayan kişilerin ifadelerinin alınması yönündeki talebini kabul etmiştir.

37. Avukatların olayların yeniden kurgulanması yönünde ifade ettikleri talep hakkında Ağır Ceza Mahkemesi, operasyondan bu yana beş yıldan fazla bir süre geçtiğini ve bu arada Çanakkale Cezaevi'nde önemli mimari değişikliklerin yapıldığını ortaya koymuştur.

38. Ağır Ceza Mahkemesi, aynı zamanda Ankara Kriminal Polis Laboratuvarı tarafından 29 Aralık 2004 tarihinde tanzim edilen raporu aldığına da işaret etmiştir. Bu rapora göre, parmak izlerinin atışların yapılmasının ardından iki gün sonra alınması halinde - mevcut davada da aynı durum geçerlidir -, atış kalıntılarının bulunup bulunmadığına ilişkin güvenilir bir analizin gerçekleştirilmesi mümkün olmayacaktır.

39. Diğer taraftan, Ağır Ceza Mahkemesi, kapalı ortamda göz yaşartıcı gazın yoğun şekilde kullanıldığını belirten pek çok tutuklunun ifadesini dinlemiştir. Mahkeme, aynı zamanda Çanakkale Cezaevi Jandarma Komutanı'nın ifadesini de dinlemiştir. Komutan, verdiği ifadede, operasyon sırasında güvenlik güçlerinin cezaevinin içerisinde ateşli silah

kullanmadıklarını iddia etmiştir. Mahkeme, ayrıca tutukluların avukatlarının 18 Aralık 2000 tarihli tutanağı imzalayan kişilerin ifadelerinin alınması yönündeki talebini de yerine getirmiştir (aşağıda geçen 42. paragraf).

b) 16 Eylül 2008 tarihli karar

40. Ağır Ceza Mahkemesi, 16 Eylül 2008 tarihli duruşma sonunda kararını vermiştir. Öncelikle adresleri belirlenemeyen yetmiş bir sanık (asker ve tutuklulardan oluşan) hakkındaki davaların ayrılmasına karar vermiştir. Ayrıca aralarında yargılama sırasında hayatını kaybeden başvuran Berna Ünsal'ın da bulunduğu on bir sanık hakkında yürütülen ceza kovuşturmalarını sona erdirmiştir.

41. Güvenlik güçlerinin müdahalesine ilişkin olarak, Ağır Ceza Mahkemesi, öncelikle operasyondan önce cezaevinde hüküm süren ortamı ve yetkilileri müdahale etmeye iten nedenleri açıklamıştır.

42. Mahkeme, Adalet Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında yaşanan görüşmelerin ardından farklı cezaevlerinde koordineli bir operasyon yapılmasına karar verildiğini saptamıştır. Bu amaçla, mahkeme 18 Aralık 2000 tarihinde saat 19.00 sularında Adalet Bakanı, Cezaevleri Genel Müdürü ve Jandarma Genel Komutanı, ertesi gün söz konusu operasyonun yürütülmesine ilişkin karardan haberdar etmek amacıyla Çanakkale Jandarma Komutanını çağırıştır. Mahkeme, bu telefon görüşmesinin ve konuşmanın içeriğinin; Operasyon Komutanı, Çanakkale Cumhuriyet Savcısı, Emniyet Müdürü, Çanakkale Jandarma Komutanı, Çanakkale Cezaevi Cumhuriyet Savcısı, Cezaevi Jandarma Komutanı ve Cezaevi Müdürü tarafından imzalanan tutanağa yazıldığını kaydetmiştir.

43. Ağır Ceza Mahkemesi, ardından 21 Aralık 2000 tarihinde düzenlenen tutanakta anlatıldığı şekilde operasyonun seyrini yeniden incelemiştir (yukarıda ifade edilen 9-16. paragraflar).

44. Akabinde Ağır Ceza Mahkemesi aşağıdaki delil unsurlarını ileri sürmüştür:

- Cezaevinde bulunan silah ve mühimmatlarla ilgili olarak 4 - 24 Ocak 2001 tarihinde düzenlenen tutanaklar ve operasyon sırasında asker M.M.'nin hayatını kaybetmesine ilişkin 19 Aralık 2000 tarihinde tanzim edilen tutanak;

- Operasyon sonrasında cezaevinde gerçekleştirilen aramalara ilişkin tutanaklar ve 25 Aralık 2000 tarihinde düzenlenen polis bilirkişisi raporu,

- Cezaevinde bulunan ateşli silahlar, kovanlar, öldürülen askerin vücudundan çıkarılan kurşun ve etrafta bulunan mermilerle ilgili balistik incelemeye ilişkin olarak Adli Tıp Kurumu tarafından 9 Temmuz 2004 tarihinde düzenlenen rapor; bu balistik inceleme sayesinde aralarında asker M.M.'nin ölümüne yol açan merminin de bulunduğu yüzden fazla merminin cezaevinde bulunan silahlardan çıktığı tespit edilmiştir;

- Yaralanan tutuklulara ilişkin sağlık raporları (18 - 19. paragraflar) ve otopsi raporları;

- Operasyonun video kaydına ilişkin çözümleme;

- Ankara Kriminal Polis Laboratuvarı tarafından 29 Aralık 2004 tarihinde verilen cevap (yukarıda geçen 38. paragraf);

- Operasyon sırasında güvenlik güçleri tarafından kullanılan silahların listesini belirten ve radyo ve televizyon yayınlarının kaydedilmediğini ifade eden 28 Eylül 2004 tarihinde Jandarma Komutanlığı tarafından gönderilen yazı;

- Jandarma karakolunun güvenlik güçlerinin cezaevinin içerisinde ateşli silah kullanmadığını belirten 28 Haziran 2005 tarihli yazısı

45. Dosyadaki unsurların tamamı ışığında, Ağır Ceza Mahkemesi, tutukluların güvenlik güçlerinin teslim olma çağrılarına cevap

vermediklerini ve görevlilerin üzerine doğru ateş ederek bir askeri öldürdüklerini tespit etmiştir. Mahkeme, tutukluların teslim olmasını sağlamak amacıyla koğuşların dış duvarlarında büyük delikler açıldığını, tutukluların eylemlerine devam ederek ayrıldıkları koğuşları ateşe verdiklerini ve isyancıların direnişini kırmak için güvenlik güçlerinin cezaevinin çatısında bulunan deliklerden göz yaşartıcı el bombaları attığını kaydetmiştir.

46. Ayrıca kendisini ateşe veren tutuklu F.K. hakkında, Ağır Ceza Mahkemesi, diğer tutukluların kendisini intihara teşvik ettiği veya zorladığının tespit edilmediği kanaatine varmıştır.

47. Diğer yandan, ateşli silah bulundurma, kullanma ve silahlı ayaklanma suçlarına ilişkin olarak, Ağır Ceza Mahkemesi, ceza davasının zaman aşımına uğraması nedeniyle kovuşturmalara son vermiştir.

48. Tutuklu F.S.'nin ölümü nedeniyle on sekiz tutuklunun suçlanması konusunda, Ağır Ceza Mahkemesi, atış kalıntılarına ilişkin bilirkişi raporlarını dikkate alarak, ilgililerin fiilen atış yapıp yapmadığının kesin olarak belirlenmesinin mümkün olmadığı kanısına varmıştır.

49. Son olarak, asker M.M.'nin ölümüne ilişkin olarak, Ağır Ceza Mahkemesi, bütün tutukluların suça karıştığının kanıtlanmadığını ve ellerinde atış kalıntıları bulunan on sekiz tutukludan alınan parmak izlerinin güvenilir olmadığını saptamıştır.

Mahkeme, tutukluların söz konusu suçları işlediklerine dair inandırıcı nitelikte kesin bir delilin bulunmaması nedeniyle tutukluların beraatına da karar vermiştir.

50. Operasyon sırasında meydana gelen ölümler ve yaralanmalar nedeniyle güvenlik güçlerinin suçlanmasına ilişkin olarak, Ağır Ceza Mahkemesi, isabet eden kurşunun vücudunu delip geçmesi nedeniyle tutuklu F.S.'nin hangi silahla öldürüldüğünün belirlenmesinin imkânsız olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme, aynı zamanda tutuklu S.S.'nin ölümüne ilişkin olarak ilgilinin ölümüne neden olan nesnenin belirlenemediğini

kaydetmiştir. Son olarak, mahkeme tutuklu I.B.'ye isabet eden el bombasının hangi tüfekten geldiğinin belirlenmesinin mümkün olmadığı kanaatine varmıştır. Dolayısıyla, bu tutukluların ölümüne ilişkin olarak, mahkeme, güvenlik gücü mensuplarının mahkûmiyetine karar vermesini sağlayacak inandırıcı nitelikte kesin bir delilin bulunmadığı sonucuna varmıştır.

c) Temyiz Başvurusu

51. Başvuranlar, 25 Mart 2009 tarihinde temyize başvurmuşlardır.

52. Yargıtay, 12 Aralık 2012 tarihinde, itiraz edilen kararı isyancılarla ilgili olduğu gerekçesiyle onamıştır.

Kararın, aralarında başvuranlar Leyla Alp, Elif Yaş, Meral Kıdır, Süreyya Bulut, Filiz Uyan ve Gülay İncesu'nun bulunduğu otuz üç tutukluyu kasten yaralama ve üç tutukluyu öldürme suçları nedeniyle güvenlik güçleri aleyhine açılan ceza kovuşturmalarına ilişkin bölümü hakkında Yargıtay, Ağır Ceza Mahkemesi kararını bozmuştur. Yargıtay, bu yöndeki suçlamalara ilişkin olarak, Ağır Ceza Mahkemesi'nin güvenlik güçlerinin ortak eyleminin söz konusu olması ve hangi silahların ölüme neden olduğunun belirlenememesi sebebiyle ilgililerin beraatına karar verdiğini saptamıştır.

Bu bağlamda, Yargıtay, güvenlik güçlerinin Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanunu ile kendilerine tanınan yetkiler çerçevesinde hareket ettiklerini tespit etmiş ve güç kullanımının, kanun uyarınca, isyanı veya ayaklanmayı bastırmak ve diğer tutukluları korumak amacıyla "mutlaka gerekli" olduğu ve Sözleşme'nin 2. maddesinin ikinci fıkrasıyla uyumlu olduğu kanaatine varmıştır. Yargıtay, güvenlik gücü mensuplarının kendilerinin ve tutukluların hayatlarına zarar verilmesini önlemek amacıyla orantılı şekilde güce başvurdukları kanısına varmıştır. Güvenlik güçlerinin fiillerinin meşru müdafaa açısından değerlendirilmesi ve bu

değerlendirmeye dayanarak ilgililerin beraatına karar verilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

53. Hâlihazırda, dava Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdesttir.

II. İLGİLİ İÇ HUKUK

54. Jandarma görevlileri tarafından silah kullanımı, esasen Jandarma Teşkilatı, Görev ve Yetkileri Kanunu (10 Mart 1983 tarihli 2803 sayılı Kanun) ve bu Kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelik (Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği) ile düzenlenmiştir.

55. Bu Yönetmeliğin 39. maddesinin k) bendine göre, jandarma görevlileri ceza infaz kurumlarında isyan, kargaşa veya ayaklanmaları bastırmak amacıyla silah kullanabilmektedirler.

56. 40. madde, silah kullanımının mutlaka ateşli silah kullanımı anlamına gelmediğini, ateşli silah kullanımının son çare olarak düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu maddede, “silah” ifadesinin yalnızca ateşli silahları değil aynı zamanda coplar, gaz ve sis bombaları ve tazyikli sular gibi etkisiz duruma getirici silahları da tarif ettiği ifade edilmektedir.

Silahların kullanımı sırasında, durumun kendine özgü koşulları dikkate alındığında, savunma amaçlı ve etkisiz duruma getirici silahların kullanımına öncelik verilmesi gerekmektedir. Bu silahların yetersiz olduğunun tespit edilmesi halinde ateşli silaha başvurulması öngörülmektedir. Öncelikle silahı hedefe yöneltmek, ardından havaya ihtar atışı yapmak, daha sonra ayağa doğru ateş etmek ve son olarak yalnızca serbest atış yapmak gerekmektedir.

Ateşli silahlar haricinde diğer silahların kullanımı verilen emre uygun olarak gerçekleştirilmelidir.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. “HAYATA DÖNÜŞ” OPERASYONUNUN YÜRÜTÜLMESİNE İLİŞKİN OLARAK SÖZLEŞME’NİN 2. VE 3. MADDELERİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

57. Başvuranlar, Çanakkale Cezaevi’nde yürütülen “hayata dönüş” operasyonu sırasında yaralanmalarından şikâyet ederek, bu bağlamda yetkililerce aşırı ve orantısız güç kullanıldığını ileri sürmektedirler. Yetkilileri, ateşli silahla ateş ederek patlayıcı maddeler atmaları nedeniyle hayatlarını kasten tehlikeye atmakla suçlamaktadırlar. İlgililer, aynı zamanda aşırı derecede göz yaşartıcı gaz kullanımına ve yüksek tazyikli su ile yanmaz köpük kullanımına maruz kalmalarından şikâyet etmektedirler. Bu bağlamda, Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlal edildiğini iddia etmektedirler. Bu madde uyarınca:

“Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.”

58. AİHM, başvuran Meral Kıdır’a ilişkin şikâyetin aşağıda belirtilen gerekçeler (aşağıda geçen 64-67. paragraflar) nedeniyle Sözleşme’nin 2. maddesi açısından değerlendirilmesi gerektiği kanısındadır. Bu maddenin somut olaya ilişkin kısımları aşağıdaki gibidir:

“1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

(...)

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması.”

A. İç hukuk yollarının tüketilmemesi hakkında

59. Hükümet, iç hukuk yollarının tüketilmediğini ileri sürmektedir. Hükümet, başvuruların suçlanan devlet görevlileri aleyhine yürütülen ceza yargılamasının sonucunu beklemeksizin Mahkeme'ye başvurduklarına işaret etmiştir. Hükümet, bu yargılamanın henüz sona ermemesi nedeniyle, mevcut başvurunun zamanından önce sunulduğu gerekçesiyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerektiğini eklemektedir.

60. Diğer yandan, Hükümet başvuruları tazminat elde etmek amacıyla idari yargıda gerekli davaları açmamakla suçlamaktadır.

61. Başvuranlar, Hükümetin iddialarına itiraz etmektedirler.

62. AİHM, başvurular tarafından ileri sürülen olay ve olgular ışığında ceza yolunun etkin ve yeterli bir başvuru yolu teşkil ettiği ve usulüne uygun olarak, ilgililerin Hükümet tarafından belirtilen tazminat işlemlerini uygulamak zorunda olmadığı kanısındadır (diğer birçoğu arasında bk., *Perişan ve diğerleri / Türkiye*, no. 12336/03, 65. paragraf, 20 Mayıs 2010).

1. AİHM, sorgulanan görevlilere ilişkin davanın tamamlanmaması sebebiyle başvurunun erken yapıldığına dair ilk itirazların birinci kısmıyla ilgili olarak, söz konusu yargılamanın etkinliğiyle ilgili, dolayısıyla makamların Sözleşme'nin 3. maddesinin kendilerine zorunlu kıldığı usuli yükümlülöklere riayet etmedikleri iddiasına ilişkin şikayetlerin temelinde kesinlikle bir sorun bulunduğu kanaatindedir. (örneğin bk., *Keser ve Kömürcü / Türkiye*, no. 5981/03, 55. paragraf, 23 Haziran 2009 ve daha önce anılan *Perişan ve diğerleri*, 66. paragraf). Dolayısıyla AİHM, Hükümet tarafından öne sürülen ilk itirazların birinci kısmının esasına bu hususu da eklemektedir.

B. Sözleşme'nin İkinci Maddesinin Esası Hakkında

1. *Davanın gerçeklerinin, Sözleşme'nin 2. maddesi alanında Başvuran Meral Kıdır ile İlgili bir inceleme gerektirip gerektirmediği hakkında*

2. AİHM, Başvuran Meral Kıdır'ın bel bölgesinden yaralandığını ve 21 Aralık 2000 tarihli tıbbi rapora göre ateşli bir silahın sebep olduğu bu yaralanmanın ilgilinin hayatını tehlikeye atmadığını dikkate almaktadır (yukarıdaki 19. paragraf). İlgilinin güvenlik güçlerinin silahından çıkan atışla yaralanmasına Hükümet tarafından itiraz edilmemiştir.

3. AİHM, "Hayata Dönüş" Operasyonu çerçevesinde başka hapisanelerde yürütülen operasyonlar hakkında daha önce de kararlar verdiğini ve mağdurların yaralanmaları hayati önem teşkil etmese bile davalarda Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilir olduğu sonucuna vardığını hatırlatmaktadır. (*Peker / Türkiye* (no. 2), no. 42136/06, 41-42. paragraflar, 12 Nisan 2011, *Düzova / Türkiye*, no. 40310/06, 67-73. paragraflar, 5 Haziran 2012 ve son olarak *Erol Arıkan ve diğerleri / Türkiye*, no. 19262/09, 70-71. paragraflar, 20 Kasım 2012, bu davalar bacağından yaralanan başvuranları içermektedir veya *Şat / Türkiye*, no. 14547/04, 58-64. paragraflar, 10 Temmuz 2012, bu dava dirseğinden yaralanan bir başvurana ilişkindir, ayrıca bk. *Evrin Öktem / Türkiye*, no. 9207/03, 43-43. paragraflar, 4 Kasım 2008 ve *Trévalec / Belçika*, no. 30812/07, 61. paragraf, 14 Haziran 2011). Bu yüzden AİHM, güvenlik güçlerinin müdahalesini özellikle kullanılan gücün türü ve derecesini çevreleyen koşulları dikkate almıştır. Ayrıca AİHM, cezaevi ortamında ateşli silah kullanımının büyük olasılıkla ölümcül olduğu ve başvuranın hayatını tehlikeye atmış olabileceği kanaatine varmıştır (daha önce anılan *Peker no.2*, 41. paragraf). AİHM burada, öldürme niyetinin bulunmamasının Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilirliğini etkilemediğini dikkate almaktadır (diğerleri arasında bk., *Makaratzis / Yunanistan* [BD], no. 50385/99, 55. paragraf, AİHM 2004-XI).

4. AİHM diğer taraftan, Hükümet'in mevcut davada Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabilirliğine itiraz etmediğini tespit etmektedir.

5. Ayrıca AİHM, başvuran Meral Kıdır'a karşı kullanılan gücün muhtemelen ölümcül olduğu ve dolayısıyla başvurunun ilgiliyi içeren kısmında Sözleşme'nin 2. maddesinin uygulanabileceği kanısındadır.

2. Sözleşme'nin 2. maddesi dikkate alındığında, "Hayata Dönüş" Operasyonu sırasında makamlar tarafından güç kullanılmasının duruma uygun bir cevap olup olmadığı hakkında

6. Başvuran Meral Kıdır yaşam hakkının ihlal edildiğini ileri sürmektedir ve sadece şans eseri hayatta kaldığı kanısındadır. Üstelik Meral Kıdır bir ayaklanmanın var olduğuna karşı çıkmaktadır ve güvenlik güçlerinin kendisine göre saldırı teşkil eden müdahalesinin haklılığının ortaya çıkarılmadığını ileri sürmektedir. Başvuran, bu müdahalenin iç hukuka aykırı olduğunu eklemektedir.

7. Hükümet, güvenlik güçlerinin ateşli silahları kullanmadan önce, göz yaşartıcı gaz bombaları ve tazyikli su gibi ölümcül olmayan silahlara başvurduğunu belirtmektedir. Hükümet, tutukluların erişimini sağlamak amacıyla cezaevinin dış duvarlarında açıklıklar yapıldığını eklemektedir. Hükümet, tutukluların yaşam hakkına en az seviyede ihlal teşkil etmesi amacıyla operasyonun üç güne yayıldığının altını çizmektedir.

8. Hükümet ayrıca, bu operasyon sırasında isyan eden tutukluların güvenlik güçleri üzerine ateş ettiklerini ve bir askerin bu ateş sebebiyle hayatını kaybettiğini gözlemlemektedir. Hükümet, tutukluların aralarında bulunan başvuranların da isyana katıldıklarını ve koğuşları terörist örgütlerin eğitim kampına dönüştürdüklerini ileri sürmektedir. Hükümet, tutukluların ellerinde ateşli silahlar ve patlayıcı maddeler bulundurduklarını ve makamların bu durumu barış yoluyla sonlandırma girişimlerine rağmen isyan edenlerin eylemlerine devam ettiklerini eklemiştir. Hükümet, zor kullanmaya başvurmanın kaçınılmaz olduğu ve bu durumun isyan eden

tutukluların davranışıyla doğrulandığı, kullanılan gücün ilgililer tarafından gösterilen şiddete orantılı olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Hükümete göre, Sözleşme'nin 2. maddesinin c) bendine uygun olarak, kullanılan güç, kanuna uygun olarak bir başkaldırı ya da ayaklanmayı bastırmak için kesinlikle gerekliydi.

9. AİHM, bu şikayetin, Sözleşme'nin 35. Maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit ederek, kabul edilebilir olduğuna karar vermiştir.

10. AİHM, güvenlik güçlerinin 19 Aralık 2000 tarihinde Çanakkale Cezaevi'nde kontrolü yeniden ele almak, tutukluların ayaklanmasına ve aralarında bazılarının devam ettirdiği "ölüm orucuna" son vermek amacıyla bu binaya müdahale ettiklerini tespit etmektedir. Söz konusu operasyon sırasında, bu cezaevinde tutuklu bulunan Başvuran Meral Kıdır'ın güvenlik güçleri tarafından açılan bir ateş sonucunda yaralanmasına Hükümet itiraz etmemektedir.

11. AİHM, Aralık 2000 tarihinde gerçekleştirilen müdahaleyi çevreleyen koşullara ilişkin olarak, güvenlik güçlerinin tepkisinin, Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrasının a) ve c) bentleri bağlamında haklı çıkarılabileceğini gözlemlemektedir. (daha önce anılan *Düzova*, 82. paragraf).

AİHM, güce başvurma, ancak Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrasının a), b) ve c) bentlerinde belirtilen amaçlardan birini sağlamak için "kesinlikle gerekli" sayılması gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu hükümde "kesinlikle gerekli" ifadesinin kullanımı, Sözleşme'nin 8. ile 11. maddeleri arasındaki hükümlerin 2. fıkraları içerisinde normal olarak kullanılan Devlet müdahalesi "demokratik bir toplumda gerekliyse" ifadesine göre daha katı ve zorlayıcı bir gereklilik kriterinin uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Kullanılan güç özellikle, Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrasının a), b) ve c) bentlerinde belirtilen amaçlarla kesinlikle orantılı olmalıdır. Bu hükmün demokratik bir toplum için

önemini bilerek, bir görüş oluşturmak amacıyla, AİHM'in özellikle ölümcül gücün kasıtlı olarak kullanıldığında meydana gelen öldürme durumlarını aşırı bir dikkatle incelemesi ve sadece güce başvuran Devlet görevlilerinin davranışlarını değil aynı zamanda dava koşullarının bütünü bilhassa söz konusu eylemlerin hazırlığını ve denetimini de dikkate alması gerekmektedir (diğerleri arasında bk., *McCann ve diğerleri / Birleşik Krallık*, 27 Eylül 1995, 148-150. paragraflar, Seri A n° 324).

12. AİHM ayrıca, Devlet görevlilerinin veya makamlarının denetiminde bulunduğu sırada - mesela askerin veya polisin gerçekleştirdiği operasyonlar sırasında - yaralanan kişilerin durumunda, ispat yükünün ilke olarak Davalı Hükümete verildiğini hatırlatmaktadır. Aynı şekilde, kendisi aleyhinde ileri sürülen iddiaları uygun ve ikna edici yöntemlerle çürütmek de, özellikle de söz konusu yetkili makamlar ve görevliler olayların tam olarak nasıl meydana geldiğini bildiklerinden ve başvuran tarafın iddialarını doğrulayacak ya da reddedecek gerekli tüm bilgilere erişme imkânına sahip olduklarından, Davalı Hükümet'in sorumluluğundadır (*Mansuroğlu c. Turquie*, n° 43443/98, §§ 77-78, 26 Şubat 2008, bu paragrafta yer alan atıflar ve daha yeni bir dava olan, daha önce anılan *Keser ve Kömürcü*, § 60). Bu ilkeler ayrıca, sıkı Devlet denetimi altında tutulan cezaevlerinde güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen operasyonlarda da uygulanmaktadır (diğerleri arasında bk., *İsmail Altun / Türkiye*, no. 22932/02, § 69, 21 Eylül 2010 ve *Makbule Akbaba ve diğerleri / Türkiye*, no. 48887/06, § 37, 10 Temmuz 2012).

13. AİHM, soruşturma ve davanın, kullanılan gücün davanın koşullarında haklı olduğunu açıklamaya imkân verip vermediğini belirlemek amacıyla, Hükümetin ispat yükünden tatmin edici bir şekilde kurtulması için, ulusal makamlarca yürütülen soruşturmayı ve davayı inceleyecektir.

14. Bu bağlamda AİHM, görevinin destekleyici niteliği konusunda hassas davranarak, makul gerekçeleri olmaksızın ilk derece mahkemesi

hâkiminin rolünü üstlenemediğini yeniden belirtmektedir ki hakkında mevcut başvuru konusu davanın koşulları dolayısıyla bu rolü üstlenmek zorunda değildir. Aynı zamanda ulusal düzeyde yürütülen bir yargılama söz konusu olduğunda, topladıkları verileri değerlendirmek ulusal mahkemelerin görevidir ve olguları kendi görüşüne göre değerlendirerek kendisini ulusal mahkemelerin yerine koymak AİHM'in yetkisi dâhilinde değildir(*Klaas / Almany*a, 22 Eylül 1993, § 29, Seri A no. 269 ve *Jasar / Makedonya Eski Yugoslav Cumhuriyeti*, no. 69908/01, § 49, 15 Şubat 2007). Ulusal mahkemelerin görüşleri AİHM için bağlayıcı nitelikte olmasa da, bu görüşlerde yapılan tespitlerden ayrılması için çoğunlukla ikna edici unsurların bulunması gerekmektedir.

15. Somut olayda AİHM, ihtilafı operasyonun ardından yürütülen ön soruşturmada sorumlu makamlar ve davanın görüldüğü süre boyunca davanın esasına bakan hâkim tarafından atılan adımların herhangi bir tartışmaya yer vermediğini dikkate almaktadır. AİHM, aslında olaydan hemen sonra savcılığın bir soruşturma başlattığını ve delillerin toplanmasını ve olayların meydana geliş sırasını belirlemeyi amaçlayan birçok soruşturma işleminin gerçekleştirildiğini tespit etmektedir. AİHM, bu soruşturmanın sonucunda Çanakkale Ağır Ceza Mahkemesi önünde bir yargılama başlatıldığını ve bu mahkemenin kararını 16 Eylül 2008 tarihinde verdiğini tespit etmektedir. Dolayısıyla, davanın olaylarının meydana geliş şekli ve sırası yerel düzeyde adli olarak belirlenmiştir.

16. Dosyanın iade edilmesinden sonra dava ilk derece mahkemesi önünde halen derdest olmakla birlikte, Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararının Yargıtay tarafından bozulmasının gerekçesini Mahkeme tarafından tespit edilen olayların meydana geliş şekli/sırasından ziyade yalnızca hukuki değerlendirmenin teşkil etmesi sebebiyle, AİHM bu koşulun, esasa bakan hâkimler tarafından ortaya konulan olayların meydana geliş düzenini değiştirmeyeceği kanısındadır.

17. Aynı şekilde, bazı hususlar yine belirsiz kalsa bile, AİHM, daha önceki paragraflarda belirtilen, olayların kesin tespitlerini esas alarak davayı değerlendirmesine imkân verecek yeterli derecede kuvvetli delil unsurları bulunduğu kanaatindedir. (yukarıdaki 45-50. ve 52. paragraflar).

18. AİHM ihtilafı operasyonun Türk Cezaevlerinin yirmisi kadarında eş zamanlı ve birbirine bağlı olarak yürütülen bir dizi operasyon çerçevesinde yapıldığını gözlemlemektedir. AİHM bu operasyonun bakanlıklar ve cezaevi makamlarının birlikte hazırlığı sonrasında yapılmasına karar verildiğini ve tasarlandığını, bir müdahale planının da hazırlandığını dikkate almaktadır. AİHM ayrıca, operasyonda yer alan güvenlik güçlerinin eğitim seviyesinin de tartışmaya mahal vermediğini tespit etmektedir.

19. AİHM ayrıca, dava dosyasında bulunan unsurların, güvenlik güçlerinin ihtilafı operasyonu tutuklular için hayati riski en azami düzeye indirecek şekilde yürüttüklerini düşünmeye imkân verdiğini dikkate almaktadır. AİHM, müdahale başlamadan önce tutukluların güvenli bir bölgeye götürüldüklerini ve operasyonla ilgili olmayan hükümlülerin isyancılara teslim olmaları yönünde çağrıda bulunduklarını tespit etmektedir. Aynı zamanda AİHM, makamların isyancılardan direncini kırmak ve onları binanın boşaltılmasına zorunlu kılmak için, gaz bombası, tazyikli su, yangın söndürücü köpük gibi ölümcül olmayan ve etkisiz hale getirici yöntemlere özellikle başvurduklarını ve diğer taraftan makamların isyancılardan dışarı çıkartılmasını kolaylaştırmak amacıyla koğu duvarlarında delikler açtıklarını tespit etmektedir.

20. AİHM, Çanakkale Cezaevi'ne – üç gün boyunca süren – müdahale sırasında, güvenlik güçlerinin şiddetli bir silahlı direnmeyle ve isyancılardan itaatsizliğiyle karşılaştıklarını tespit etmektedir; söz konusu güvenlik güçleri hükümlüler tarafından açılan yoğun ateşe maruz kalmışlardır, operasyondan sonra cezaevinde bulunan silah sayısı mermi kovanı sayısı birbirine uymaktadır (yukarıdaki 22 ve 44. paragraflar).

21. AİHM aynı zamanda, bu operasyon sırasında güvenlik güçlerine zor ve tehlikeli bir görev verildiğini; müdahalenin daha ilk gününde bir jandarmanın isyancıların ateşi sonucunda hayatını kaybettiğini gözlemlemektedir. AİHM bununla birlikte, bu askerin ölmesine rağmen, güvenlik güçlerinin ateşli silah kullanımında kesin bir sınırlılık gösterdiklerini ve aynı zamanda tazyikli su ve göz yaşartıcı gaz gibi ölümcül olmayan silahların kullanımına öncelik verdiklerini, son bir saldırı yönelterek operasyonu sonlandırmaya da çalışmadıklarını, aksine gece olduğunda operasyonu askıya alarak ve yine ölümcül olmayan silahlar kullanarak isyancıların teslim olmaları için çağrıda bulunduklarını tespit etmektedir. AİHM ayrıca, güvenlik güçlerinin aşama aşama isyancıları cezaevinin bir kısmında izole etmeyi başardıklarını, isyancıları koğuşların duvarlarında açılan deliklerden dışarı çıkmaya mecbur etmek amacıyla operasyonun üçüncü gününde göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve alev söndürücü köpük kullanımını artırdıklarını ve bütün operasyon süresince müdahaleyi kontrol altında tutmuş gibi göründüklerini gözlemlemektedir.

22. Sonuç olarak AİHM, 19 Aralık 2000 tarihinde Çanakkale Cezaevi'nde meydana gelen olayların aşırı şiddetini, bir cezaevinde var olan şiddet potansiyelini veya güvenlik güçlerinin müdahalesini gerektiren bir isyanda tutukluların itaatsizliğinin hızlı bir şekilde tırmanmasının muhtemel olduğunu göz ardı edememektedir (*Gömi ve diğerleri / Turquie*, no. 35962/97, 77. paragraf, 21 Aralık 2006).

23. AİHM, kendisine sunulan ve yukarıda belirtilen unsurlar ışığında, ulusal mahkemelerin tespitlerini ve vardıkları sonuçları bertaraf etmeye götürebilecek ikna edici herhangi bir verinin dikkatine sunulmadığı kanaatindedir. AİHM aynı zamanda, kendisine sunulduğu gibi operasyon sırasında kullanılan gücün hedeflenen amaca, yani "bir isyanın bastırılmasına" ve / veya "şiddete karşı herkesin savunulmasına", orantısız olmadığı kanısındadır.

24. AİHM başvurunun Meral Kıdır ile ilgili kısmında Sözleşme'nin 2. maddesinin esas yönünden ihlal edilmediği sonucuna varmaktadır.

C. Sözleşme'nin 3. Maddesinin Esas Yönü Hakkında

25. Diğer başvuranlar, ihtilaflı operasyon sırasında yaralandıklarından ve aşırı düzeyde göz yaşartıcı gaz, tazyikli su ve alev söndürücü köpük kullanımına maruz kaldıklarından şikâyet etmektedirler.

1. Başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu Hakkında

26. AİHM, Sözleşme'nin 35. maddesi bağlamında bu şikâyetin açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığı kanısındadır. Dolayısıyla bu şikâyetin kabul edilebilir olduğuna karar vermek uygundur.

27. AİHM, başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut ve Elif Yaş'ın cezaevinden tahliye edilmesinden sonra düzenlenen tıbbi raporların, her biri için, iki günlük iş göremezlik raporu verilmesiyle birlikte bedenlerinde darbe izinin bulunmadığını belirttiğini dikkate almaktadır (yukarıdaki 18. paragraf). Diğer taraftan dava dosyası, başvuranlar Filiz Uyan ve Gülay İncesu'ya ilişkin tıbbi rapor içermemektedir. Bu bağlamda başvuranlar, maruz kaldıklarını söyledikleri yaralanmaların ciddiyetini ve niteliğini gösteren herhangi bir bulgu sunmamaktadırlar. Bununla birlikte Yargıtay kararından (yukarıdaki 52. paragraf) açıkça anlaşılmaktadır ki, operasyon sırasında beş başvuran yaralanmıştır, bu hususa da Hükümet tarafından itiraz edilmemektedir.

28. AİHM bununla birlikte, Sözleşme'nin 2. maddesi açısından kendisi tarafından yapılan tespitler ışığında, başvuranlarda operasyon sırasında meydana gelen yaralanmaların güce meşru olarak başvurulmasının sonucu

olarak değerlendirilebileceği ve bu bağlamda başvuruların Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz kalmadıkları kanısındadır.

29. Dolayısıyla başvurunun, başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu ile ilgili kısmında, Sözleşme'nin 3. maddesi ihlal edilmemiştir.

2. Diğer Başvurular Hakkında

30. AİHM, dava dosyasında başvuruların ihtilaflı operasyon sırasında yaralandığını gösteren hiçbir unsur bulunmadığını tespit etmektedir.

31. Sonuç olarak AİHM, operasyon sırasında göz yaşartıcı gaz kullanımının yol açtığı sonuçları veya olay sonrasında tıbbi komplikasyonların meydana geldiğini belgeleyen tıbbi bir raporun bulunmaması sebebiyle, başvuranlara göz yaşartıcı gaz kullanarak yapılan muamelenin, Sözleşme'nin 3. maddesinin gerektirdiği asgari ağırlık eşliğini ihlal ettiğini kabul edememektedir. Dolayısıyla, başvurunun bu kısmı, konu yönünden Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında Sözleşme hükümlerine uymamaktadır ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 4. fıkrasının uygulanmasıyla reddedilmesi gerekmektedir.

D. Sözleşme'nin 2. ve 3. Maddelerinin Usul Yönü Hakkında

32. Başvuranlar, iç hukukta yürütülen soruşturma ve yargılamanın etkin olmadığı kanısındadırlar. Başvuranlar özellikle bütün video kayıtlarının, dosyaya eklenmediğini iddia etmektedirler. Başvuranlar ayrıca, yargılamanın yeniden yapılması taleplerinin reddedilmesinden, telefon görüşmelerinin ve radyo iletişimlerinin Ağır Ceza Mahkemesi önüne sunulmadığından ve jandarmaların operasyon sırasında kullandıkları silahların türü ve niteliğinin sorgulanmamış olmasından şikâyet etmektedirler. Aynı zamanda başvuranlar, jandarmaların olay yeri krokisi ile yürütülen soruşturmalara tabi tutulmadıklarından şikâyet etmektedirler ve

tanık olarak operasyonu yöneten komutanın ve Devlet Bakanı'nın ifadesinin alınması yönündeki taleplerinin reddedilmesine itiraz etmektedirler. Sonuç olarak başvuranlar, jandarmalar tarafından cezaevinde gerçekleştirilen araştırmalara dikkat çekerek, söz konusu jandarmaları delilleri yok etmekle suçlamaktadırlar.

33. Hükümet, ihtilafli operasyonun ardından yetkili makamların olayların meydana geldiği andan olay sırasının belirlendiği ana kadar bütün gerekli soruşturma işlemlerini yerine getirdiklerini ileri sürmektedir.

1. Başvuranlar Meral Kızır, Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu Hakkında

34. AİHM, bu şikayetin, Sözleşme'nin 35. maddesi anlamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını ve herhangi bir kabul edilemezlik gerekçesiyle bağdaşmadığını tespit etmektedir.

35. AİHM, Sözleşme'nin 2. maddesinin zorunlu kıldığı yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün, 1. madde gereğince Devlet'in üzerine düşen "kendi yetki alanları içinde bulunan herkese bu Sözleşme'nin (...) de açıklanan hak ve özgürlükleri tanı[mak]" genel yükümlülüğüyle birlikte, zor kullanmaya başvurma hakkının ölümüne sebebiyet verdiği durumda etkili soruşturma yürütmeyi zorunlu ve gerekli kıldığını hatırlatmaktadır. (daha önce anılan *McCann ve diğerleri*, § 161 ve *Kaya / Türkiye*, 19 Şubat 1998, § 105, *Hüküm ve Kararların Derlemesi* 1998-I).

36. AİHM aynı zamanda, makul bir ivedilik ve özenlilik gerekliliğinin de bu bağlamda zımni olarak var olduğunu hatırlatmaktadır (diğerleri arasında bk., *McKerr / Birleşik Krallık*, no. 28883/95, §§ 113-114, AİHM 2001–III). Özel durumlarda soruşturmanın gelişmesini engelleyen zorluklar ve engeller çıkabileceğini kabul etmek gerekmektedir. Bununla birlikte, ölümcül bir güce başvurulması söz konusu olduğunda, eşitlik ilkesine riayet edilerek yargılanan kişilerin güvenliğini korumak ve olası karmaşık bir görünümünden veya yasadışı eylemlere ilişkin ılımlı tavırlardan kaçınmak için genellikle

makamlardan hızlı bir cevap gelmesi gerekiyormuş gibi değerlendirilebilmektedir.

37. AİHM ayrıca, bir şahsın Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir muameleye maruz kaldığını iddia ettiğinde, yukarıda belirtilen yükümlülüklerin de uygulandığını hatırlatmaktadır (bk. diğer bir çoğu arasında daha önce anılan Keser ve Kömürcü, § 69).

38. AİHM somut olayda, olaydan hemen sonra savcılık tarafından, operasyonun gidişatını ve kötü muamele iddialarını içeren bir soruşturmanın açıldığını; olayların meydana geliş sırasını belirlemek ve delilleri toplamak amacıyla birçok soruşturma işleminin yapıldığını dikkate almaktadır. AİHM, bu soruşturmanın sonucunda, Çanakkale Ağır Ceza Mahkemesi önünde bir yargılama gerçekleştirildiğini, bu mahkemenin kararını 16 Eylül 2008 tarihinde verdiğini ve daha sonra Yargıtay'ın bu kararı, olayların hukuki sınıflandırılmasında hata yapıldığı gerekçesiyle iptal ettiğini ve davayı yine aynı mahkeme önüne geri gönderdiğini gözlemlemektedir.

39. AİHM, başvuranın soruşturma ve ihtilafı yargılama hakkındaki iddialarından bazılarının dayanaktan yoksun olduğunu tespit etmektedir. AİHM ayrıca, Ağır Ceza Mahkemesi'nin halen mümkün olması dolayısıyla, başvuranlar tarafından sunulan ek soruşturma yapılması yönündeki talepleri kabul ettiğini dikkate almaktadır (yukarıdaki 36. – 39. paragraflar). AİHM, cezaevinde düzenlenen operasyondan sonra yapılan araştırmalar sırasında delillerin yok edildiğine dair iddialarla ilgili olarak, söz konusu araştırmaların savcılarının bulunduğu sırada gerçekleştirildiğini gözlemlemektedir (yukarıdaki 22. paragraf). Diğer taraftan AİHM, başvuranlar tarafından ileri sürülen diğer eksikliklerin, ulusal düzeyde yürütülen soruşturma ve yargılamanın ciddi ve derin niteliği üzerinde etkili olmadığı kanısındadır.

40. AİHM bununla birlikte, olayların üzerinden dokuz yılı aşkın süre geçtikten sonra, söz konusu yetkililer aleyhinde açılan ceza davasının Ağır Ceza Mahkemesi önünde derdest olduğunu dikkate almaktadır. AİHM,

davanın karmaşıklığı ve içerdği kişilerin sayısının çokluğu sebebiyle, bu yargılamanın gidişatında makamlarca karşılaşılan zorlukların tamamen farkında olarak, ulusal düzeyde yürütülen soruşturma ve yargılamanın, söz konusu pozitif yükümlülükler bağlamında zımni olarak var olan makul özenlilik ve ivedilik gerekliliklerine cevap vermediği kanısındadır (diğerleri arasında bk., *McKerr / Birleşik Krallık*, §§ 113-114).

41. Dolayısıyla AIHM, Hükümetin bu hususla ilgili itirazını reddetmektedir ve başvuran Meral Kıdır'a ilişkin olarak Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiği ve başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu'ya ilişkin olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

2. Diğer Başvuranlar Hakkında

42. AIHM, Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi anlamında, başvurunun söz konusu başvuranlarla ilgili olarak Sözleşme'nin 3. maddesinin esas yönüne ilişkin kısmının, konu yönünden Sözleşme hükümlerine uygun olmadığı ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 4. fıkrasının uygulanmasıyla reddedilmesi gerektiği kanısındadır.

II. BAŞVURANLARIN DIŞARI ÇIKARILMA VE NAKİL ŞARTLARINA İLİŞKİN OLARAK SÖZLEŞME'NİN 3. MADDESİNİN İHLAL EDİLDİĞİ İDDİASI HAKKINDA

43. Başvuranlar, dışarı çıkarılmaları ve diğer cezaevlerine nakilleri sırasında Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı muamelelere maruz kaldıklarını iddia etmektedirler. Başvuranlar, kendilerine hakaret edildiğini, aşağılandıklarını ve ayrıca hava soğuk olmasına rağmen, cezaevinin avlusunda saatlerce çıplak durmak zorunda bırakıldıklarını ileri sürmektedirler. Başvuranlar, nakil şartlarına ilişkin olarak, bütün yol boyunca herhangi bir şey yemelerine ve içmelerine izin verilmeden cezaevi

araçlarında sıkıştırılarak ve kelepçelenerek götürüldüklerini ileri sürmektedirler. Başvuranlar son olarak, cezaevlerine kabul işlemleri sırasında herhangi bir tıbbi muayeneye tabi tutulmadıklarını ve bu anlamdaki taleplerinin cevapsız kaldığını iddia etmektedirler.

44. AİHM, başvuranların Mahkeme önünde iddialarını destekleyen delil unsurları sunmadıklarını tespit etmektedir.

45. AİHM ayrıca, başvuranların, İzmir Savcılığına 26 Aralık 2000 tarihinde gönderdikleri ilk başvurularında, herhangi bir açıklama yapmadan, dışarı çıkarılmaları ve nakilleri sırasında maruz kaldıkları muamelenin genel olarak şeklinden şikâyet ettiklerini dikkate almaktadır (yukarıdaki 29. paragraf). İlgililer, takipsizlik kararına karşı itirazları sırasında, 8 Ocak 2004 tarihinde, özellikle dışarı çıkarılmalarından sonra soğuk havada uzun süre bekletilmelerinden, aşırı sıkılmış kelepçelerinden, nakil araçları içerisine sıkıştırılmalarından şikâyet etmişlerdir ve sağlık muayenelerini ileri sürmüşlerdir (yukarıdaki 31. paragraf).

46. Son olarak dava dosyasından, ilgililerin, tutukluluklarının herhangi bir döneminde, bir doktora tedavi olmak için işlemler başlattığına dair bir husus hiçbir şekilde anlaşılmamaktadır.

47. Dolayısıyla bu şikâyet açıkça dayanaktan yoksundur ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. fıkrasının a) bendi ve aynı maddenin 4. fıkrasının uygulanmasıyla reddedilmesi gerekmektedir.

III. İDDİA EDİLEN DİĞER İHLALLER HAKKINDA

48. Başvuranlar, Sözleşme'nin 6. maddesini ileri sürerek, esasında Ağır Ceza Mahkemesi önünde yürütülen davanın hakkaniyete uygun olmadığından şikâyet etmişlerdir

49. Ayrıca başvuranlar, Sözleşme'nin 13. maddesi anlamında, kendilerine güvenlik güçlerini şikâyet etme imkânı veren etkin bir başvuru yolu bulunmamasından şikâyet etmektedirler.

50. Üstelik başvurular, terör suçları işledikleri gerekçesiyle aleyhlerinde yürütülen soruşturmalar ve / veya verilen mahkûmiyet kararları sebebiyle, Sözleşme'nin 14. maddesi anlamında, ayrımcılığa maruz kaldıklarını iddia etmektedirler.

51. Başvuranlar son olarak, Sözleşme'nin 1 No.lu Protokolü'nün 1. maddesi açısından, dışarı çıkarılmaları sırasında yanlarında götürdükleri paralarına ve kişisel eşyalarına, herhangi bir emanete bırakma imkânı sağlanmadan, güvenlik güçleri tarafından el koyulduğunu ileri sürmektedirler. Başvuranlar ayrıca, koğuşlarında bulunan kişisel eşyaların, talep etmelerine rağmen, kendilerine geri verilmediğinden şikâyet etmektedirler.

52. AİHM, başvuruların davanın esası ve kabul edilebilirliği hakkında sundukları görüşlerde, Sözleşme'nin 6. maddesine ilişkin şikâyetle ilgili olarak, Ağır Ceza Mahkemesi önünde açılan davanın halen derdest olması sebebiyle başvuruların bu şikâyetle bulunmaya artık devam etmek istemediklerine dair Mahkeme Yazı İşleri Müdürünü bilgilendirdiklerini dikkate almaktadır. AİHM, yukarıda belirtilenler ışığında ve Sözleşme veya Protokolleri tarafından güvence altına alınan haklara riayet edilmesiyle ilgili özel bir durumun bulunmaması sebebiyle, Sözleşme'nin 37. maddesinin 1. fıkrasının a) bendine uygun olarak, bu şikâyetin incelenmesinin artık gerekli olmadığı kanaatindedir.

53. AİHM, Sözleşme'nin 13. maddesine ilişkin şikâyetle ilgili olarak, ilgililerin, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddeleriyle birlikte söz konusu hüküm bağlamında uygulanması gereken maddi tazminat sisteminden yararlanamamalarından şikâyetçi olmadıklarını dikkate almaktadır (özellikle bk., *Fahriye Çalışkan / Türkiye*, no. 40516/98, § 45, 2 Ekim 2007 ve *Ölmez / Türkiye*, no. 39464/98, § 67, 20 Şubat 2007). Dolayısıyla AİHM, bu şikâyetin, Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin usul yönünden, ne esas ne de kabul edilebilirlik hakkında ayrıca incelenmesinin gerekli olmadığı kanısındadır.

54. AİHM sonuç olarak, geri kalan şikâyetlerin başvuranlar tarafından sunulduğu şekilde incelenmesine karar vermiştir. AİHM, kendisine sunulan unsurların tümü ışığında, Sözleşme ve Protokolleri tarafından güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini gösteren herhangi bir emare tespit etmemektedir; dolayısıyla bu şikâyetler açıkça dayanaktan yoksundur ve Sözleşme'nin 35. maddesinin 3. ve 4. fıkralarının uygulanmasıyla reddedilmeleri gerekmektedir.

IV. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI HAKKINDA

55. Sözleşme'nin 41. maddesi uyarınca,

" Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldırıabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder."

A. Tazminat

56. Başvuranlar, maruz kaldıkları manevi zarar karşılığında 8 000 Avro (EUR) tazminat talep etmektedirler.

57. Hükümet bu taleplere itiraz etmektedir.

58. AİHM, manevi tazminat olarak başvuran Meral Kıdır'a 8 000 Avro (EUR) ve diğer başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu'ya 5 000 Avro ödenmesi gerektiği kanısındadır.

B. Yargılama Masraf ve Giderleri

59. Başvuranlar ayrıca, yerel mahkemeler ve AİHM önünde yapılan yargılama masraf ve giderleri bağlamında 6 739 TL (yaklaşık 3 200 Avro (EUR)) talep etmektedirler. Bu masraf ve giderleri kanıtlayıcı belge olarak

başvuranlar, posta ve yol harcamalarının makbuzları ile avukatlık hizmeti saat ücretine ilişkin belgeleri sunmaktadırlar.

60. Hükümet bu miktarlara itiraz etmektedir.

61. AİHM içtihatlarına göre, bir başvurana ancak, masraf ve giderlerinin gerçekliğini, gerekliliklerini ve bu ödemelerin oranlarının makul niteliğini ispat etmesi halinde geri ödeme yapılabilir. AİHM, somut olayda kendisine sunulan belgeleri ve içtihadını dikkate alarak, başvuranlar tarafından talep edilen miktarın makul olduğu kanaatinde ve söz konusu miktarın tümünün başvuranlara ödenmesine karar vermiştir.

C. Gecikme Faizi

62. AİHM, gecikme faizi olarak, Avrupa Merkez Bankası'nın marjinal kredi kolaylıklarına uyguladığı faiz oranına üç puan eklenerek elde edilecek miktarın başvurana ödenmesinin uygun olduğu sonucuna varmaktadır.

BU GEREKÇELERLE AİHM, OYBİRLİĞİYLE,

1. Hükümetin ilk itirazlarının birinci kısmının esasla birleştirilmesine ve bu itirazın reddedilmesine;
2. Sözleşme'nin 2. maddesine ilişkin başvuran Meral Kıdır ile ilgili olan şikâyetin usul ve esas yönünden kabul edilebilir olduğuna;
3. Operasyonun yürütülmesine ilişkin Sözleşme'nin 3. maddesiyle ilgili şikâyetin başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu ile ilgili olan kısmının, usul ve esas yönünden kabul edilebilir olduğuna ve diğer başvuranlar için kabul edilemez olduğuna;

4. Başvuranların dışarı çıkarılma ve nakil şartlarına ilişkin şikâyetleri (Sözleşme'nin 3. maddesi) ile Sözleşme'nin 14. maddesi ve Ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesine ilişkin şikâyetlerinin kabul edilemez olduğuna;
5. Başvurunun Sözleşme'nin 6. maddesiyle ilgili şikâyetle ilgili kısmının Sözleşme'nin 37. maddesinin 1. fıkrasının a) bendinin uygulanmasıyla kayıttan düşürülmesine;
6. Sözleşme'nin 2. ve 3. maddelerinin esas yönünden ihlal edilmediğine;
7. Başvurunun başvuran Meral Kıdır'la ilgili olan kısmında, Sözleşme'nin 2. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine ve başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu ile ilgili olan kısmında, Sözleşme'nin 3. maddesinin usul yönünden ihlal edildiğine;
8. Sözleşme'nin 13. maddesiyle ilgili şikâyetin ayrıca incelenmesinin gerekli olmadığına;
9. a) Davalı Devletin başvuranlara, Sözleşme'nin 44. maddesinin 2. fıkrasına uygun olarak, kararın kesinleştiği tarihten başlamak üzere üç ay içerisinde, ödeme tarihinde geçerli olan döviz kuru üzerinden Türk Lirasına çevrilmek üzere aşağıda belirtilen miktarları ödemekle yükümlü olduğuna;
 - i. Başvuran Meral Kıdır'a manevi tazminat olarak, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 8 000 Avro (EUR) (sekiz bin Avro) ödenmesine;
 - ii. Başvuranlar Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan ve Gülay İncesu'ya manevi tazminat olarak, her birine olmak üzere, her türlü vergi tutarı hariç olmak üzere 5 000 Avro (EUR) (beş bin Avro) ödenmesine;

iii. Başvuranlar Meral Kıdır, Leyla Alp, Süreyya Bulut, Elif Yaş, Filiz Uyan et Gülay İncesu'ya, müştereken, ayrıca masraf ve harcamalar karşılığında 3 200 Avro (EUR) ödenmesine;

b) Söz konusu sürenin bittiği tarihten itibaren, ödemenin yapıldığı tarihe kadar, bu miktarlara Avrupa Merkez Bankası'nın o dönem için geçerli olan marjinal kredi faiz oranının üç puan fazlasına eşit oranda basit faiz uygulanmasına;

10. Başvurunun geri kalan kısmı için adil tazmin taleplerinin reddedilmesine

karar vermiştir.

İşbu karar Fransızca dilinde tanzim edilerek, AİHM İçtüzüğü'nün 77. maddesinin 2. ve 3. fıkraları uyarınca, 10 Aralık 2013 tarihinde yazılı olarak tebliğ edilmiştir.

Stanley Naismith
Yazı İşleri Müdürü

Guido Raimondi
Başkan

EK**Başvuranların Listesi**

1. Leyla Alp, 1974 doğumlu
2. Gülay İncesu, 1971 doğumlu
3. Sakine Çakmak, 1965 doğumlu
4. Sakine Işık, 1973 doğumlu
5. Aysel Sürücü, 1970 doğumlu
6. Ayşe Cabadak, 1971 doğumlu
7. Meral Kızır, 1959 doğumlu
8. Duriye Demir, 1974 doğumlu
9. Nazmiye Köle, 1971 doğumlu
10. Ünzile Karabük, 1972 doğumlu
11. Hülya Aydoğan, 1973 doğumlu
12. Meral Kaşoturacak, 1970 doğumlu
13. Birgül İbiş, 1971 doğumlu
14. Filiz Uyan, 1966 doğumlu
15. Fidan Yıldırım, 1959 doğumlu
16. Türkan İpek, 1966 doğumlu
17. Safiye Sel, 1970 doğumlu
18. Süreyya Bulut, 1975 doğumlu
19. Berna Ünsal, 1971 doğumlu
20. Elif Yaş, 1974 doğumlu